

MIROŚŁAWA WALISZEWSKA

*Krajowe Centrum Doradztwa Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich
Oddział w Poznaniu*

ANALIZA PORÓWNAWCZA USTAWODAWSTWA O SPÓŁDZIELCZOŚCI W PAŃSTWACH CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ

1. Wstęp

W gospodarce krajów Unii Europejskiej spółdzielnie spełniają istotne funkcje. Wśród nich najtrwalszą pozycję i największy udział zdobyły sobie spółdzielnie działające w obszarze obsługi wsi i rolnictwa. Rozwojowi tej formy działalności gospodarczej sprzyjała tradycja współdziałania mieszkańców wsi, prowadząca do koncentracji rozproszonej podaży surowców rolnych, efektywniejszej organizacji przetwórstwa, poprawy jakości produktów oraz wypierania pośredników z rynku. Rolnicy zaczęli osiągać większe przychody ze sprzedaży produktów rolnych oraz pozyskiwać rynki zbytu. Spółdzielczość przyczyniła się w znacznym stopniu do rozwoju eksportu przetworów rolnych, zapewniając rolnictwu konkurencyjność na rynkach międzynarodowych [Brzozowski 1998]. Nie można również pominąć ważnego aspektu spółdzielczości, jakim jest inwestowanie w rozwój obszarów wiejskich, integracja środowiska wiejskiego, budowa wzajemnego zaufania pomiędzy mieszkającymi tam ludźmi oraz przygotowanie ich do nowych form aktywności gospodarczej, jak na przykład działanie w ramach grup producentów.

Spółdzielnie w Unii Europejskiej funkcjonują jako jeden z rodzajów przedsiębiorstw. Działają w dobrze określonych, wielokrotnie doskonalonych przez parlamenty państw członkowskich, chociaż zróżnicowanych, ramach prawnych (patrz załącznik). Ustawodawstwo tych państw zawiera podobną, ogólną definicję spółdzielczości. Różnice dotyczą przede wszystkim przepisów prawnych regulujących zasady tworzenia spółdzielni, ich formy organizacyjne, zarządzania, prawa do głosowania, zasad konkurowania z innymi przedsiębiorstwami na rynku, podziału nadwyżki bilansowej oraz tworzenia rezerw, sposobów opodatkowania i ulg podatkowych, zasad transakcji handlowych z osobami trzecimi oraz

emisji papierów wartościowych. Przyjęte w niektórych państwach członkowskich uregulowania prawne stwarzają spółdzielniom uprzywilejowaną pozycję na rynku. Spółdzielnie korzystają z małych stawek podatkowych i z subsydowanego oprocentowania kredytów. W konsekwencji mogą osiągać duże zyski ze sprzedaży produktów na rynku wewnętrznym lub na rynkach innych krajów.

Dalsze różnice dotyczą zakresu, w jakim ustawodawstwo spółdzielcze zezwala spółdzielniom na wprowadzanie zasad efektywności gospodarowania. W niektórych krajach unijnych ustawodawca wymaga, aby spółdzielnie działały zgodnie z normami ideologicznymi, kulturowymi, społecznymi i historycznymi spółdzielczości. W ten sposób ukierunkowuje i ogranicza zakres ich działania. Są jednak kraje, na przykład Luksemburg, w których nie obowiązuje odrębne prawo spółdzielcze. Spółdzielnie funkcjonują w oparciu o ustawodawstwo o spółkach handlowych, które zezwala im na prowadzenie działań podobnych do profilu działalności innych firm, ale korzystają w takim przypadku z szeregu przywilejów i ulg [Nilsson, Kyriakopoulos, Dijkau 1997].

2. Ustawodawstwo spółdzielcze

Główny cele ustawodawstwa spółdzielczego to określenie przepisów prawnych umożliwiających zakładanie spółdzielni, prowadzenie przez nie działalności gospodarczej oraz kontrolowanie związanych z tym procesów przy zachowaniu tradycyjnych wartości ruchu spółdzielczego takich jak: samopomoc, demokracja, równość, sprawiedliwość, solidarność, uczciwość, otwartość, odpowiedzialność społeczna. Jednakże dynamika procesów gospodarczych na współczesnym rynku powoduje, że spółdzielnie, realizując te wartości, straciły konkurencyjność wobec innych podmiotów gospodarczych nastawionych wyłącznie na zysk. Sytuacja ta wymusiła konieczność wprowadzenia szeregu szczegółowych rozwiązań prawnych w państwach członkowskich Unii, aby spółdzielcza forma prowadzenia działalności gospodarczej zachowała atrakcyjność, pomimo wspomnianych ograniczeń. Szczegółowe rozwiązania sprowadziły się do zapewnienia spółdzielniom dostępu do rynków finansowych oraz złagodzenia ograniczeń i wymogów związanych z zakładaniem spółdzielni. W szczególności rozwiązania dotyczyły zmniejszenia minimalnej liczby osób wymaganej do założenia spółdzielni, wprowadzenia zasady dysponowania przez członków więcej, niż jednym głosem, złagodzenia ograniczeń dotyczących prowadzenia działalności i handlu z osobami spoza spółdzielni, wydawania specjalnych obligacji stanowiących kapitał pożyczkowy lub kapitał podwyższonego ryzyka, dopuszczenia stron trzecich do udziału w kapitale akcyjnym, zezwolenia na przekształcanie spółdzielni w spółki akcyjne.

Przy tworzeniu ustaw, zwraca się uwagę, aby przepisy administracyjne i podatkowe sprzyjały prowadzeniu działalności gospodarczej. W przypadku spół-

dzielni kryterium to nie może zagrażać charakterowi tych podmiotów, a w szczególności uniemożliwiać kierowania spółdzielnią przez jej członków. Warto zauważyć, że niektóre z wprowadzonych rozwiązań zwiększają ryzyko utraty przez spółdzielnie jej pierwotnego charakteru. Na przykład zasada dysponowania więcej niż jednym głosem, dopuszczenie osób trzecich do udziału w kapitale akcyjnym lub możliwość przekształcenia spółdzielni w podmiot niespółdzielczy, zachowujący wiele z atrybutów spółdzielni zapisanych w regulaminie wewnętrznym, statucie lub w umowie spółki [Kerr, Savage 2003, Czernasty, Jagielski, Kujaczyński 1996]. Ponad połowa krajów członkowskich zezwala spółdzielniom na odejście od ich spółdzielczego statusu i przekształcenie się w spółkę handlową. Jednakże wiele spółdzielni wypracowało własne rozwiązania, mieszczące się w obowiązujących ramach prawnych. Pozwoliły one tym spółdzielniom skutecznie konkurować na rynku, nie powodując jednocześnie utraty ich spółdzielczego charakteru. Niektóre spółdzielnie przeniosły część działalności do przedsiębiorstw zależnych, będących w całości lub częściowo ich własnością. Inne zastosowały instrumenty finansowe, np. wspólne fundusze inwestycyjne. Spółdzielnie holenderskie wprowadziły certyfikaty udziałowe dla członków i obligacje, a spółdzielnie szwedzkie umożliwiły indywidualizację części kapitału zbiorowego i zezwoliły na obejmowanie udziałów osobom z zewnątrz, nie oddając im jednocześnie władzy nad spółdzielnią.

Analizując podstawy prawne spółdzielczości, państwa członkowskie Unii Europejskiej można zaklasyfikować do trzech klas:

- państwa, w których istnieje jednolite prawo spółdzielcze;
- państwa, w których istnieje odrębne ustawodawstwo spółdzielcze dla poszczególnych sektorów gospodarki oraz celów społecznych, dla których spółdzielnia została założona;
- państwa, w których nie istnieje odrębne prawo spółdzielcze, a spółdzielczy charakter podmiotu wynika wyłącznie z umowy spółki, statutu lub regulaminu wewnętrznego.

Większość państw UE dąży do uchwalenia jednolitego prawa spółdzielczego.

W państwach członkowskich posiadających powszechne prawo spółdzielcze istnieje duża swoboda zakładania spółdzielni i podejmowania dowolnych działań leżących w interesie własnych członków. Jednakże w krajach tych zazwyczaj nie stosuje się wobec spółdzielni preferencji, ani ulg.

W krajach członkowskich, w których istnieje odrębne ustawodawstwo spółdzielcze dla poszczególnych sektorów gospodarki, a spółdzielnie traktowane są indywidualnie w zależności od celu, dla którego je powołano, często stosowane są specjalne preferencje lub ulgi powiązane z celem społecznym danej spółdzielni. Uważa się, że tego rodzaju ustawodawstwo utrudnia rozwój gospodarczy i nie leży w długofalowym interesie spółdzielni i ich członków [Kerr, Savage 2003].

Poniżej przedstawiono zasadnicze różnice pomiędzy przepisami prawnymi obowiązującymi spółdzielnie w poszczególnych państwach.

3. Definicja spółdzielni

Spółdzielnia jest dobrowolnym związkiem osób, mającym na celu ich rozwój ekonomiczny, społeczny i kulturowy, który jest osiągany poprzez wspólne prowadzenie działalności gospodarczej. Definicja ta jest porównywalna z definicją spółdzielni przyjętą przez Kongres MZS (Międzynarodowy Związek Spółdzielni) w Manchesterze w 1995 roku, według której spółdzielnia jest samorządnym związkiem osób zrzeszających się dobrowolnie w celu zaspokojenia swoich potrzeb ekonomicznych, społecznych i kulturalnych poprzez wspólne i demokratycznie zarządzane przedsiębiorstwo. W definicjach tych, za wyjątkiem Irlandii, zawarta jest podstawowa idea spółdzielni jak i ruchu spółdzielczego.

4. Prawo do głosowania

Główną zasadą obowiązującą we wszystkich państwach jest zasada „jeden członek - jeden głos”. Jest ona ściśle przestrzegana jedynie w Grecji, Irlandii (z wyjątkiem mniej istotnych decyzji) i w Niemczech (z wyjątkiem uzasadnionych przypadków członków, którzy posiadają nadzwyczajny wkład w aktualny stan spółdzielni). W pozostałych krajach, w zależności od zapisów statutowych, dopuszczalne są inne rozwiązania. Na przykład, jeżeli członkiem spółdzielni jest osoba prawna wówczas przydziela jej się więcej niż jeden głos. Tak jest w Belgii, Danii, Finlandii. Liczba głosów jest jednak ograniczona. Z kolei w Austrii, Francji, Luksemburgu i Wielkiej Brytanii funkcjonuje podział głosów w zależności od posiadanych w spółdzielni udziałów. Natomiast w Hiszpanii, Holandii, Szwecji, Włoszech,

Portugalii funkcjonują jeszcze inne rozwiązania. Zazwyczaj jednak określana jest maksymalna liczba głosów, jakimi może dysponować jeden członek, aby uniknąć sytuacji, gdy interes członków występujących w charakterze inwestorów przeważa fundamentalne interesy spółdzielni.

5. Członkostwo i udziały

Prawo spółdzielcze lub statut określają wymogi dotyczące minimalnej liczby członków oraz wysokości udziałów. W Szwecji ani prawo, ani statut nie stawiają wymogu dotyczącego minimalnej liczby członków. Spółdzielcy są jedynie zobowiązani wnieść kapitał założycielski w kwocie określonej statutem. W Austrii statut może, ale nie musi, określić minimalną liczbę członków. W Danii, Belgii i Wielkiej Brytanii przyjmuje się 3 osoby, w Finlandii, Hiszpanii, Luksemburgu,

Portugalii 5 osób, w Irlandii i Niemczech 7 osób, w Grecji 20 osób, we Francji i Włoszech minimalna liczba spółdzielców zależy od branży.

Większość krajów określa wysokość udziałów. Jedynie w duńskich spółdzielniach członek wnosi bliżej niesprecyzowaną przepisami kwotę jako swoją część kapitału założycielskiego spółdzielni. Nie wykupuje udziału w spółdzielni, wstępując do niej, ale też i nie odbiera wkładu, gdy podejmuje decyzję o wystąpieniu.

6. Podatki

W Holandii, Irlandii i Luksemburgu brak jest szczególnych przywilejów podatkowych. W pozostałych państwach członkowskich spółdzielnie (lub przynajmniej niektóre typy spółdzielni) korzystają ze szczególnych rozwiązań podatkowych. Na przykład we Francji, Niemczech, Grecji i Portugalii szczególnymi przywilejami cieszą się spółdzielnie rolnicze. Celem tych ulg jest promowanie rozwoju podmiotów spółdzielczych poprzez stworzenie przeciwwagi dla ograniczeń związanych ze spółdzielczą formą organizacji.

7. Podział nadwyżki bilansowej i tworzenie rezerw

Standardowym rozwiązaniem jest podział nadwyżki w oparciu o transakcje dokonywane przez członków ze spółdzielnią (po przeznaczeniu części dochodu netto na rezerwy). Takie rozwiązanie przewiduje ustawodawstwo większości państw członkowskich. Nawet w państwach, w których nie ma obowiązku prawnego tworzenia rezerw (Austria, Dania, Holandia) w praktyce są one jednak tworzone.

8. Podział rezerw

Zgodnie z zasadami spółdzielczości oraz charakterem spółdzielni jako związków osobowych, a nie kapitałowych, rezerwy nie powinny być dzielone pomiędzy członków po rozwiązaniu spółdzielni. Zamiast tego rezerwy i aktywa netto są często przekazywane po rozwiązaniu innemu podmiotowi realizującemu podobne cele. Ponieważ statuty spółdzielni różnią się od statutów innych podmiotów, często uchwała się specjalne regulaminy określające zasady podziału rezerw w momencie likwidacji podmiotu.

We Francji, Włoszech, Hiszpanii, Portugalii, Finlandii i Szwecji zasada ta jest zawarta w przepisach prawnych i ściśle przestrzegana. W Belgii, Niemczech, Holandii i Danii prawo określa, czy rezerwy można dzielić, czy też nie, jednakże sposób podziału rezerw w przypadku rozwiązania spółdzielni lub wycofania się współnika określa statut, członkowie lub ich przedstawiciele.

9. Inwestowanie w spółdzielnie osób trzecich

W ośmiu krajach takich jak Francja, Włochy, Hiszpania, Belgia, Portugalia, Dania, Finlandia, Szwecja, strony trzecie mogą inwestować w spółdzielnie. Jednakże nie ma zbyt wielu informacji na temat wykorzystywania tej możliwości.

10. Handel z osobami trzecimi

W przypadku zasady prowadzenia handlu wyłącznie z członkami, zazwyczaj podchodzi się do niej elastycznie. W szeregu krajów, w tym w Wielkiej Brytanii, toleruje się prowadzenie handlu z osobami (podmiotami) spoza spółdzielni, nawet jeśli jest to niezgodne z definicją spółdzielczości zawartą w ustawodawstwie krajowym. Niektóre kraje członkowskie nie zezwalają członkom nie będącym nabywcami udziałów (inwestorami) na korzystanie z nadwyżek wypracowanych na handlu z osobami (podmiotami) spoza spółdzielni.

Spółdzielnie generalnie podlegają zasadzie terytorium”, zapisanej w większości krajowych systemów prawnych. Umożliwia ona spółdzielniom tego samego rodzaju funkcjonowanie na określonych obszarach unikając wzajemnej konkurencji. Jeśli zasada ta nie jest zawarta w ustawodawstwie, zapisuje się ją zazwyczaj w regulaminie spółdzielni.

11. Podsumowanie

Powyższa analiza porównawcza wskazuje, że rozwiązania prawne w zakresie ustawodawstwa dotyczącego spółdzielczości w państwach Unii Europejskiej zmierzają ku zapewnieniu spółdzielniom atrakcyjności i konkurencyjności wobec innych form przedsiębiorczości.

W sytuacji zbliżającego się członkostwa Polski w Unii Europejskiej konieczne staje się dostosowanie prawa spółdzielczego do wymogów współczesnego rynku w podobnym duchu.

LITERATURA

1. Brzozowski B. (1998): Spółdzielczość wiejska (wybrane zagadnienia). Wydawnictwo AR Kraków, 7-12.
2. Czernasty W., Jagielski M., Kujaczyński T. (1996): Adaptacja spółdzielczości do różnych warunków ustrojowych. Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, nr 2, 75-85.
3. Kerr G., Savage Ch. (2003): Raport z pracy grupy roboczej do Działania 2.4 Grupy Producentkie. [w]: Projekt bliźniaczy PL/IB/2001/AG/02. Krajowy System Doradztwa Rolniczego.
4. Nilsson J., Kyriakopoulos K., van Dijkau G. (1997): Spółdzielnie rolnicze w Unii Europejskiej. Obecne wyzwania i tendencje. [w]: Spółdzielczość wiejska w perspektywie integracji z UE. Międzynarodowa konferencja, Zakopane, 147-173.

MIROSLAWA WALISZEWSKA

**ANALIZA PORÓWNAWCZA USTAWODAWSTWA O SPÓŁDZIELCZOŚCI
W PAŃSTWACH CZŁONKOWSKICH UNII EUROPEJSKIEJ**

STRESZCZENIE

W artykule dokonano analizy porównawczej ustawodawstwa dotyczącego spółdzielczości w państwach członkowskich Unii Europejskiej. Spółdzielczość jest sprawdzoną i efektywną formą działalności gospodarczej. Oprócz wypracowywania zysku dla członków, statutowo realizuje szereg celów istotnych dla lokalnej społeczności. W warunkach gospodarki rynkowej nastawionej głównie na generowanie zysku i konkurencyjność, spółdzielnie ze swoimi tradycyjnymi celami społecznymi tracą atrakcyjność wobec innych przedsiębiorstw. Przeciwdziałanie ich niekorzystnej sytuacji w państwach Unii Europejskiej odbywa się poprzez wprowadzanie bardziej elastycznych rozwiązań prawnych, dających dostęp do kapitału akcyjnego lub poprzez powiązanie prawa do głosowania z posiadanymi udziałami. Osłabia to jednak tożsamość spółdzielni a tym samym może doprowadzić do zaniku spółdzielni jako odrębnej formy prawnej. Z kolei tworzenie ustawodawstwa faworyzującego spółdzielnie może doprowadzić do postrzegania spółdzielni wyłącznie jako korzystnej formy, np. uniknięcia opodatkowania.

MIROSLAWA WALISZEWSKA

**A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE EUROPEAN UNION MEMBER STATES'
LAWS IN RESPECT OF CO-OPERATIVES**

SUMMARY

This is a review of the current law regulations in the state-members of the European Union concerning co-operatives. Co-operative is both verified and efficient form of the economic activity. In addition to generating the net profit, co-operatives fulfil a number of essential social objectives. However, co-operatives burdened with their traditional objectives have been losing their capability to compete on free market. The European governments counter-act by introducing a number of laws which facilitate an access to the joint-stock capital or by coupling voting rights with a share. Such the actions create a danger for identity of co-operatives. It can lead towards elimination of that legal form from the market. But establishing laws favouring co-operatives can produce a view that co-operatives are convenient means, for instance, to avoid taxation only.

ZAŁĄCZNIK

AUSTRIA: Reichsgesetzblatt Nr 70/1873 "Gesetzt vom 9. 4. 1873 über Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften; Bundesgesetzblatt BGBl 10/1991 oraz BGBl 625/1991; Modyfikacja ustawy o spółdzielczości BGBl 1980/223; BGBl 127/1997 Bundesgesetz über die Revision von Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften (auditing); Genossenschaftskonkordverordnung z 21 marca 1918 roku (zasady ogłaszania bankructwa); Euro-Genossenschaftsbegleitgesetz BGBl I 136/2000 (wprowadzenie euro.)

BELGIA: Konstytucja artykuł 27; Artykuły 141 do 164 z roku 1935 (zmodyfikowane przez prawo handlowe dotyczące spółek handlowych z 15 lipca 1998); Ustawa o spółkach handlowych, artykuł 2; Ustawa ko-ordynująca działalność spółek handlowych; Ustawa z 5 grudnia 1984 regulująca działalność spółdzielni; Artykuły wyżej wspomnianego Królewskiego Dekretu z 30 listopada 1935 roku; Królewski Dekret z 8 stycznia 1962 (ustalenie zasad spółdzielczości); Ustawa z 20 lipca 1991 (rozdzielenie pomiędzy rzeczywistymi, a pozornymi spółdzielniami); Ustawa z 29 czerwca 1993 (o zasadach łączenia się spółdzielni w większe jednostki i o ich rozpadzie na mniejsze); Ustawa z 13 kwietnia 1995 (poprawiona Ustawa z 20 lipca 1991); Ustawa zastępująca artykuły prawa handlowego w zakresie dotyczącym spółdzielczości.

DANIA: Prawo o Spółkach LKB 546 z 20 czerwca 1996 roku "Lov om ehvervsdrivend virksomheder".

FINLANDIA: Ustawa o Towarzystwach Spółdzielczych z roku 1901 (pierwszy zarys regulacji prawnych dotyczący spółdzielczości); Ustawa o Towarzystwach Spółdzielczych Nr 247/1954 z poważniejszymi poprawkami przygotowanymi w roku 2002; Ustawa Nr 1271/1990 z poprawkami dotyczącą instytucji kredytujących spółdzielnie; Ustawa 360/1968 dotycząca opodatkowania spółdzielni; Ustawa 502/1989 umożliwiająca organizacjom prowadzącym działalność ekonomiczną konwersję do postaci spółdzielni.

FRANCJA: Ustawa 47-1775 z 10 września 1947 (ogólne prawo zastosowane w odniesieniu do wszystkich rodzajów spółdzielni) zmodyfikowane w roku 1985, 1987, 1992 oraz 1998; Ustawa z 24 lipca 1867 (rozdział III) o kompaniach ze zmiennym kapitałem. Dekret Nr 84-1027 z 23 listopada 1884 oraz Decyzja z 23 listopada 1884 o zasadach kontroli finansowej; Dekret Nr 93-455 z 23 marca 1893 (o zmianie statusu spółdzielczego); Dekret Nr 91-14 z 4 lutego 1891 (o posiadaczach certyfikatu inwestora spółdzielczego); Dekret Nr 93-675 z 27 marca 1893 (o posiadaczach certyfikatu spółdzielcy).

Dekret Nr 93-674 z 27 marca 1893 (o posiadaczach prawa do pierwszeństwa w podziale zysków bez prawa głosowania); Prawo o Spółdzielniach Inwalidzkich (Societe Co-operatif d'Interet Collectif) z roku 2001.

GRECJA: Ustawa Nr 1257/1982 z poprawkami dodanymi w 1985 oraz 1994 roku; Ustawa L 1667/86 o spółdzielczości cywilnej; Ustawa L 2169/93 o spółdzielczości rolnej (zastępująca Ustawę L 154/85) uzupełniona o poprawki L 2181/1994 oraz L 2538/1997.

HISZPANIA: Ustawa o Spółdzielczości z 19 grudnia 1974 oraz przepisy wykonawcze z 1978 roku; Ustawa 3/1987 z 2 kwietnia 1987 (prawo ogólne o spółdzielczości); Ustawa 27/1999 z 16 lipca 1999 (prawo państwowe o spółdzielczości); Ustawa 13/1989 z 26 maja 1989 (prawo o kredytowaniu spółdzielni); Ustawa 20/1990 z 19 grudnia 1990 (prawo o opodatkowaniu spółdzielni); Regionalne ustawy o spółdzielczości funkcjonują w Katalonii, Andaluzji, Aragonii, Extramadurze, Galicji, Walencji, Euskadii, Navarro, Madrycie i od 19 stycznia 2001 roku w Rojja. 17 wspólnot autonomicznych posiada nadzwyczajne uprawnienia odnoszące się do sfery spółdzielczości.

HOLANDIA: Prawo o Stowarzyszeniach z poprawkami w zakresie drugiej części Kodeksu Cywilnego, artykuły 53 do 63 z rozdziału III z 1989 roku.

IRLANDIA: Legislacja pierwotna: prawo podstawowe/ 1893, Akt o Towarzystwach Przemysłowych i Oszczędnościowych (IPSA) zmodyfikowane w 1913, 1971, 1978 roku; Ustawa o Kompaniach/1990; Ustawa o Ograniczeniach Finansowych/1985; Ustawa o Formach Spółdzielczości/1986; Poprawki do Ustawy o Ograniczeniach Finansowych/1990; Ustawa o Wydatkach/1995; Ustawa o Spółdzielniach Zarejestrowanych w Rejestrze Towarzystw Wzajemnej Pomocy/1936.

LUKSEMBURG: Prawo o spółkach handlowych/1915, rozdział VI, artykuły 113 do 137; Dekret z 1945 roku z poprawkami z roku 1986 o stowarzyszeniach rolniczych.

NIEMCY: Reichsgesetzblatt P. 55/1889 z 19 sierpnia 1894; Bundesgesetzblatt (BGBl.I P.2202/1994) wraz z późniejszymi poprawkami z 9 czerwca 1998 (BGBl.I S. 1246), z 22 czerwca 1998 (BGBl.I P. 1474/1998), z 19 grudnia 1998 (BGBl.I S. 3837) oraz 24 lutego 2000 (BGBl.I S. 161); Gesetz betreffend die Erwerbs- und Wirtschaftsgenossenschaften.

PORTUGALIA: Konstytucja z roku 1976 z poprawkami z 1982, 1989, 1992 oraz 1997; Ustawa N 51/96 Codigo cooperativo - Kodeks spółdzielczości z 1996 roku z poprawkami o numeracji DL 343/98, 6/11, 131/99, 21/4 oraz 108/2001 (Ogólne

Prawo Spółdzielcze); Ustawa 85/1988 z poprawkami DL 393/99, 1/10. Ustawa 3-B/2000, 4/4. Ustawa 30-C/2000, 29/12. Ustawa 30-G/2000, 29/12 (Spółdzielcze Prawo Podatkowe); Dekrety ministerialne Nr 52-A/1999 (program PRODESCOOP rozwoju spółdzielczości); w latach 1981 do 1998 uchwalono rozliczne prawa szczegółowo odnoszące się do różnych rodzajów spółdzielczości (rzemiosło, spółdzielczość spożywcza, działalność produkcyjna kobiet, sprzedaż detaliczna, rybołówstwo, kultura, usługi, gospodarstwo domowe, rolnictwo, nauczanie, funkcje kontrolne, kredyty pomocowe i solidarnościowe w rolnictwie).

SZWECJA: Prawo SFS 1987: 667 Ustawa o Spółdzielczości „Lagen om ekonomiska föreningar” (prawodawstwo stowarzyszeń zastosowane do spółdzielczości, które ustala ich formy prawne, organy zarządzające i kontrolne oraz zasady kontroli finansowej); Prawo SFS 1991: 614 (dział spraw gospodarstw domowych); Prawo SFS 1972: 262, SFS 1982: 713 oraz SFS 1992: 1610 (dział finansowy).

WIELKA BRYTANIA: Ustawa o Towarzystwach Przemysłowych i Oszczędnościowych z roku 1852 (prawo ogólne zastosowane w odniesieniu to tych organizacji) poprawiona w roku 1893 oraz 1965; Ustawy o kompaniach handlowych 1948-1985 zastosowane w odniesieniu do tych spółdzielni, które zostały zarejestrowane pod nazwa „kompania” (Ustawa o Kompaniach 1985); Prawo Wspólnej Własności Przemysłowej z roku 1976 w zastosowaniu do spółdzielczości.

WŁOCHY: Konstytucja, artykuł 45; Ustawa o tworzeniu spółdzielni z roku 1947 „Ustawa podstawowa”; Artykuły 2511 do 2548 Kodeksu Cywilnego, rozdział V i VI; DLCPS n. 1577/1947 (dekrety legislacyjne tymczasowej Głowy Państwa); Ustawa 904/1977 o spółdzielczości; Ustawa 266/1997 „Klauzula o współpracy”; Ustawa 59/1992 „Nowe zasady obowiązujące małe towarzystwa spółdzielcze”; Ustawa 381/1991 „Społeczna regulacja spółdzielczości”; Ustawa 460/1997 „Klauzula dotycząca organizacji typu non-profit realizujących cele społeczne”.